

ЗАСОБИ РОЗВИТКУ СЛОВНИКА У ДОШКІЛЬНИКІВ

Албул В.Г. Засоби розвитку словника у дошкільників. У статті розглядаються особливості різних засобів розвитку словника у дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано ефективні методи і прийоми використання художньої літератури як визначального засобу формування у них лексичної компетентності. Показано систему словникової роботи для розвитку мовлення і збагачення лексики у дітей старшого дошкільного віку шляхом використання творів волинських авторів.

Ключові слова: лексична компетентність, засоби розвитку, художня література, твори волинських авторів, мовленнєве спілкування, словникова робота.

Албул В.Г. Средства развития словаря у дошкольников. В статье рассматриваются особенности различных видов развития словаря у детей старшего дошкольного возраста. Проанализированы эффективные методы и приемы использования художественной литературы как определяющего средства формирования у них лексической компетентности. Показана система словарной работы для развития речи и обогащения лексики у детей старшего дошкольного возраста путем использования произведений волинских авторов.

Ключевые слова: лексическая компетентность, средства развития, художественная литература, произведения волинских авторов, речевое общение, словарная работа.

Постановка проблеми. В усіх цивілізованих державах зміст освіти відображає культурно-історичні та духовно-національні традиції народу, свідчить про пріоритетність рідної мови як національного джерела формування особистості. У свій час К.Д. Ушинський зазначав у зв'язку з цим, що рідна мова є скарбницею всіх людських знань. Будь-яке розуміння, на думку вченого, «починається зі слова, крізь нього проходить і до нього повертається» [4, с.225].

На сучасному етапі свого розвитку дошкільна освіта спрямована на виконання Базового компонента дошкільної освіти в Україні – Державного стандарту (2012 р.), згідно з яким саме «мовленнєве виховання забезпечує духовно-емоційний розвиток дитини через органічний зв'язок з національним вихованням» [1, с.7]. Добре розвинене мовлення слугує засобом повноцінного спілкування і розвитку особистості дошкільника. А лексика як найважливіша частина мовленнєвої системи має загальноосвітнє і практичне значення. Словник є однією з провідних мовленнєвих характеристик особистості, що формується на етапі дошкільного дитинства. Тому Базовий компонент дошкільної освіти розглядає як кінцеву мету словникового розвитку випускника дошкільного закладу сформованість у нього мовленнєвої, в тому числі лексичної, компетентності.

Дошкільний вік – період швидкого збагачення словника. Розвиток і збагачення словникового запасу безпосередньо залежить від умов життя й виховання; індивідуальні особливості тут більш помітні, ніж у будь-якій іншій галузі психічного розвитку. Звідси випливає, що своєчасний і якісний розвиток лексичної компетентності – важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку випускника дошкільного навчального закладу. Виховання з перших років життя інтересу до мови і вживання влучних висловів, образних слів та словосполучень, прагнення до досконалого володіння рідною мовою – це надійний шлях

до розвитку виразного, яскравого мовлення і формування високодуховної особистості, громадянської гідності людини.

Метою статті є визначення особливостей різних засобів розвитку словника – зокрема, художньої літератури – і перевірка ефективності використання творів волинських авторів у словниковій роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Вихідні передумови. Проблема розвитку словника дошкільнят є досить складною та багатоаспектною, тому вивчення наукових джерел показало значну увагу науковців до проблеми словникової роботи – зокрема, в контексті комунікативно-мовленнєвого розвитку особистості: це праці А. Арушанова, А. Богущ, О. Гвоздева, Л. Калмикової, Л. Колунова, О. Корніяки, Г. Ніколайчук, Ф. Сохіна, В. Тищенко, М. Шеремет й ін.

Проблема розвитку і збагачення словника досліджувалась ученими в різних аспектах, а саме: етапність засвоєння слова як сигналу в контексті взаємодії сигнальних систем дійсності (І. Горелов, Н. Данилова, М. Кольцова, І. Павлов, К. Седов); фонетичні, лексичні та граматичні особливості дитячого мовлення на початкових етапах розвитку (О. Гвоздєв, К. Крутій, Н. Рибніков, Т. Ушакова, С. Цейтлін, О. Шахнарович, Н. Швачкін, Н. Юр'єва); збагачення словника дітей раннього віку (Ю. Аркін, В. Гербова, Г. Ляміна, Г. Розенгарт-Пупко); особливості становлення та розвитку словника дітей (В. Логінова, В. Коник, М. Коніна, В. Яшина).

Крім того, розвиток словника дітей дошкільного віку досліджувався рядом вітчизняних авторів у різних навчальних умовах. Зокрема, Л. Алексеєнко-Лемовська розглядає процес збагачення словника в умовах театралізованої діяльності; Н. Луцан звертається до потенціалу народних ігор для розвитку активного та пасивного словників дошкільників; В. Коник досліджує проблему розвитку лексики молодших дошкільників під час їх ознайомлення з природою; Ю. Руденко вказує на освітні можливості української народної казки для збагачення словника дитини експресивною лексикою. Тим часом дослідження Н. Горбунової зорієнтоване на вивчення розвитку словника саме у дітей старшого дошкільного віку.

Важливе місце в системі засобів мовленнєвого розвитку відводиться художній літературі, яка активізує і поповнює дитячий словник, виховує точність мовлення, чуття слова, його відтінків, привчає відчувати і розуміти силу і красу образних висловів. Дослідження вчених дали змогу з'ясувати особливості сприймання мови літературних творів дошкільниками, вплив художньої літератури на розвиток їх зв'язного мовлення, словесну творчість (Т.І. Алієва, Є.Ф. Лукіна, Ле Тхі Ань Туєт, Л.І. Фесенко, А.Є. Шибицька); роль художніх творів як головного джерела розвитку образності мовлення дітей (Н.В. Гавриш, С.І. Жупанин, Л.Я. Панкратова, А.І. Полозова, І.Т. Титаренко).

Виклад основного матеріалу. В сучасній дошкільній лінгводидактиці виокремлюють такі основні засоби і джерела розвитку словника дитини: спілкування дітей з однолітками та дорослими, театралізовану діяльність, дидактичні ігри і використання художніх творів. При цьому художня література роз-

глядається як визначальний засіб розвитку мовлення і збагачення словника дітей дошкільного віку.

Театралізована діяльність – один з найяскравіших засобів, що формує смак дитини, діє на її уяву різними чинниками: словом, дією, зображувальним мистецтвом, музикою. Можливості театральної-ігрової діяльності зумовлені тим, що вона виступає в трьох аспектах: як гра, праця та видовище. Так, під час гри відбувається активізація слів; у праці словник дошкільників збагачується новими словами; під час видовища – образною емоційно-зabarвленою лексикою. До того кожен з видів театралізованої діяльності дає змогу отримувати зразки правильного й емоційно забарвленого зв'язного мовлення, збагачувати словник влучними образними висловами, прислів'ями, приказками, фразеологізмами, водночас справляючи позитивний вплив на загальний мовленнєвий розвиток дошкільників.

Видатний педагог С.Ф. Русова була однією з перших, хто систематизував різні види театралізованої діяльності і вбачав у ній ефективний засіб розвитку мовлення і збагачення словника та творчих здібностей дитини. Особливу увагу авторка звертала на такий вид драматизації, як гра: в ній діти часто використовують для своїх забав зміст та вислови тих казок й оповідань, які їм добре знайомі. С.Ф. Русова визначила два шляхи розвитку мовлення у процесі театралізованих ігор. Перший шлях – коли діти спеціально готують ролі заздалегідь, дослівно вивчають репліки літературних героїв, що, на її думку, збагачує словник дошкільника образними літературними висловами. Якщо ж гра проводиться без попереднього заучування тексту, за власною інтерпретацією, тоді розвивається словесна творчість дітей, що виявляється у сюжетоскладанні. Другий шлях формує у малюків уміння віднаходити слова, характерні для того чи іншого моменту чи притаманні певному герою, полегшує дітям драматизацію більшості казок [6, с.46].

На думку сучасних дослідників, театралізована діяльність – один з компонентів художньо-мовленнєвої діяльності, засіб розвитку образного літературного мовлення. За А.М. Богуш, ця діяльність дає дитині змогу висловити свої емоції, ставлення до літературного образу, увійти в роль казкового персонажа, самостійно побудувати зв'язне висловлювання; це засіб сприяння глибшому за-своєнню художніх образів, усвідомленню їх змісту, ідеї художнього твору через сприймання його засобами театру [2].

Як відомо, провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра. Дидактичні ігри – надзвичайно поширений засіб словникової роботи. Всі дидактичні ігри сприяють розв'язанню одного з головних завдань розумового виховання – розвитку мовлення дітей. Під час гри поповнюється й активізується словник, формується правильна вимова, розвивається зв'язне мовлення, виробляється вміння правильно висловлювати свої думки.

В дошкільній педагогіці всі дидактичні ігри поділяють на три основних види: ігри з предметами (іграшками, природним матеріалом), настільно-друковані та словесні ігри. В іграх з предметами використовуються іграшки і реальні предмети. Граючись з ними, діти вчаться порівнювати, встановлювати

подібність і відмінність предметів. Цінність цих ігор полягає в тому, що за їх допомогою діти знайомляться з властивостями предметів та їх ознаками: кольором, величиною, формою, якістю. У процесі ігор розв'язуються завдання на порівняння, класифікацію, встановлення послідовності дій. Ігри з природним матеріалом (насіння рослин, листя, різноманітні квіти, камінчики, черепашки) закріплюють знання дітей про навколишнє середовище, формують розумові процеси (аналіз, синтез, класифікацію) і виховують любов до природи, дбайливе до неї ставлення [3, с.15].

У свою чергу, настільно-друковані ігри (парні картинки, лото, доміно) містять різні розвивальні завдання. Вони також закріплюють у дітей знання про кількісну та порядкову лічбу, про просторове розташування картинок на столі (праворуч, ліворуч, вгорі, внизу, збоку, попереду), вміння розповісти зв'язно про ті зміни, які відбулися з картинками, про їхній зміст.

Важливе значення для розвитку мовлення дошкільників мають словесні дидактичні ігри. Є.С. Слепович відзначає, що для поповнення та активізації словникового запасу ефективними можуть бути словесні ігри, які є різновидом дидактичних ігор, спрямованих на розвиток мовлення і збагачення словника дитини. Ці ігри розвивають увагу, кмітливість, швидкість реакції, зв'язне мовлення. [3, с.22]. Рекомендується проводити словесні ігри та виконувати вправи не тільки на заняттях, а й на прогулянці, під час рухливих ігор. А оскільки гра є провідною діяльністю дошкільника, в розвитку словника дитини слід використовувати різні ігри та ігрові вправи.

Зокрема дидактичні ігри закріплюють і активізують словниковий запас дитини, сприяють формуванню її мовленнєвих умінь і навичок (побудувати речення, описати чи пригадати вірш, відгадати загадку тощо). Рухливі ігри з текстом, ігри-драматизації сприяють формуванню правильного темпу, мовленнєвого дихання, дикції, виразності дитячого мовлення. Завдання вихователя – допомогти, за потреби створити умови для гри, навчити та пояснити дітям правила незнайомої гри, сприяти встановленню мовленнєвих контактів з однолітками.

Праця – господарсько-побутова, ручна, на лоні природи – так само є ефективним засобом розвитку словника дітей і формування мовленнєвих навичок. Побутова діяльність має свою специфіку і педагогічне цінна тим, що розвиток мовлення відбувається у природній, невимушеній обстановці: під час одягання, приймання їжі, прогулянки, гімнастики, підготовки до сну збагачується й активізується словниковий запас дітей, формуються навички розмовного мовлення, відбувається засвоєння норм і правил мовленнєвого етикету, широко використовується художнє слово, фольклор. Діти легко вступають у розмову, зміст мовленнєвого спілкування узгоджується з реальними стосунками.

Тим часом мовленнєве спілкування є одним з перших видів діяльності дитини. Проте в наш час все більше дошкільників стикаються з труднощами саме у спілкуванні. Головна причина цього – обмежений словниковий запас, невиразне мовлення, невміння висловлювати свої думки й розуміти інших людей. Тому в дошкільний період дитині конче необхідне спілкування з близьки-

ми, дорослими, іншими дітьми. Аби мова служила засобом спілкування, потрібні умови, які спонукатимуть дитину усвідомлено звертатися до слова, формуватимуть потребу бути зрозумілим спочатку дорослими, а потім і однолітками. Такі умови виникають передусім у процесі самого спілкування і діяльності, організованої дорослими спільно з дитиною [5, с.118].

Організація будь-якої діяльності, в процесі якої діти спілкуються, є важливим дидактичним засобом розвитку мовлення і збагачення їх словника. Основними засобами розвитку мовлення дітей є: організація їхнього спілкування у різних напрямках діяльності – гра, праця, сприймання різних видів образотворчого мистецтва; довкілля, природа; ознайомлення дітей з художньою літературою, використання технічних засобів; мовлення вихователя як засіб впливу на мовлення дітей.

Життя дитини у дошкільному закладі постійно наповнене спілкуванням з вихователем і однолітками. За визначенням психологів, спілкування – це специфічний напрямок діяльності, що полягає у взаємодії двох чи більше людей: вона спрямована на погодження й об'єднання їхніх зусиль з метою встановлення взаємин і досягнення спільного результату. Якщо вихователь прагне, щоб діти спілкувалися, він має потурбуватися про виникнення потреб, які стимулювали б мовленнєві контакти, і зробити так, щоб ці контакти були мотивованими.

У вихователя є час і можливість розмовляти з кожною дитиною на різні теми, стимулювати і підтримувати розмови між дітьми. Проте розвиток мовлення і збагачення словника у дітей можливий лише за умови правильного мовлення вихователя та інших дорослих, які їх оточують. Адже діти, наслідуючи мовлення дорослих, переймають усі тонкощі вимови, слововживання, побудови фраз. Тому їх потрібно вчити на кращих зразках рідної мови. І в цьому важлива роль відводиться вихователю, який постійно перебуває в контакті з дітьми і від якого вони переймають зразки культури мовлення.

У зв'язку з цим найважливішим засобом розвитку мовлення і збагачення словника дитини виступають твори художньої літератури. Літературні твори служать дієвим засобом розумового, морального та естетичного виховання дітей. Достатній обсяг активного словника, різноманітність використовуваних словосполучень і синтаксичних конструкцій, а також виразне оформлення зв'язного висловлювання є показниками багатства мовлення дитини.

Художня література, супроводжуючи дитину з перших років життя, відкриває й пояснює їй життя суспільства та природи, світ людських почуттів та взаємин; активізує й уточнює словник; сприяє розвитку образного мовлення, збагачує мовлення дітей емоційно-експресивною лексикою; розвиває мислення й уяву дитини. Розширюючи знання про навколишній світ, вона впливає на особистість дошкільника, розвиває здатність тонко відчувати форму й ритм рідної мови. Зразки літературної мови різні за своїм впливом: у розповідях діти пізнають лаконічність і точність слова; у віршах вловлюють музикальність, наспівність та ритмічність української мови; оповідання розкривають перед ними влучність і виразність мовлення, показують багатство рідної мови через різноманіття образних висловів та порівнянь.

Відтак, художні твори виступають важливим засобом розвитку мовлення та збагачення словника дитини. Вони дають чудові зразки літературного мовлення, знайомлять дитину з усім, що її оточує, виховують повагу й любов до рідної мови, розвивають мислення й уяву дитини, збагачують її емоції.

Тим часом аналіз чинних програм розвитку дитини і вивчення досвіду роботи дошкільних навчальних закладів свідчать про те, що на сучасному етапі розвитку українського дошкілля недостатньо уваги приділяється питанню використання творів письменників певного регіону, тобто творів авторів свого рідного краю, задля збагачення лексики дітей як ключового момента їх мовленнєвого виховання. Ця обставина і зумовила потребу в дослідженні потенціалу художніх творів для дітей – зокрема, письменників Волині – для розвитку у них активного і пасивного словника.

На підставі аналізу результатів наукових досліджень ми дійшли висновку, що сутність словникової роботи засобами творів волинських авторів має полягати в тому, щоб забезпечити правильність сприймання слів дітьми, їхнє розуміння з усіма відтінками і забарвленнями; засвоєння і репродукування лексичних одиниць у відповідних ситуаціях. Нові слова повинні увійти в спеціальні лексичні вправи, які поглиблюють їхнє розуміння, і дати змогу сформувати у дитини лексичну компетентність – самостійність, правильність та активне вживання засвоєних слів у повсякденній мовленнєвій практиці.

В результаті дослідження ми визначили найбільш відомих волинських авторів та проаналізували їхні твори відповідно до мети нашого дослідження: серед них – Надія Гуменюк («Лелеча фортеця», «Загадковий дирижаблик», «Казка про козака Ярка та Яринку-Живинку»); Микола Мартинюк (збірка віршів «Грибний дощ»); Йосип Струцюк («Зозулині черевички», «Крилата квітка», «Волинська абетка»); Іван Чернецький («Що повіз автомобіль?», «Подарунок для Іванки», «Такої мами немає ні в кого», «Якого кольору вітер?»).

З метою розвитку і збагачення у дітей словника ми застосовували найбільш ефективні методи та прийоми роботи: лексичні вправи, перегляд театралізованих вистав, читання художніх творів, ігри, полілоги, діяльнісні групові проекти тощо. Як засоби впливу виступали художня література, театральне дійство, гра, спілкування з однолітками і дорослими.

Означені методи, прийоми і засоби дали можливість реалізувати ключову ідею методики розвитку словника дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності (художньо-мовленнєва, навчально-мовленнєва, мовленнєво-ігрова), що полягає в багаторівневій організації словникової роботи на різних етапах навчання: занурення, орієнтації, диференціації, активного вживання лексики. Як критерії і показники сформованості мовлення дітей старшого дошкільного віку розглядали такі види компетентності (та їхні складові): когнітивно-мовленнєву, дискурсивно-мовленнєву і креативно-мовленнєву.

В процесі роботи з дошкільниками використовувались різні форми роботи з художніми творами волинських авторів. Зокрема, на прикладі творів Н. Гуменюк: «Казка про козака Ярка і Яринку-Живинку», «Лелеча фортеця»; збірок оповідань «Подарунок для Іванки» і «Той горобець» – застосовували такі

прийоми, як читання та розповідання казок та повчальних оповідань; розігрування інсценівок. Адже саме під час такого виду діяльності дітям можна запропонувати обговорення, можливість визначити головних героїв, охарактеризувати їх, добираючи для цього влучні слова та образні вислови з художніх творів. Такий вид роботи передбачає стимулювання висловлювань дітей з орієнтацією на власний досвід, організацію мовленнєвої колективної творчості. Під час використання цього прийому дошкільники здатні вільно вживати різні форми мовленнєвих висловлювань: звертання, згода, заперечення, зустрічне запитання, прохання, дозвіл, відмова, подяка, порада, підтвердження тощо. Не менш захопливими і корисними є етичні та узагальнювальні бесіди, показ різних видів театрального дійства, ігри за сюжетами творів, а також виконання дітьми таких лексичних вправ: «Скажи навпаки», «Назви частини цілого», «Назви, який...», «Що схоже, а що відмінне?», «Хто помітив?», «Хто більше?» тощо. У формульованому дослідженні використовувалися і різні види сюжетно-рольової гри: «Сім'я», «Шофер», «Магазин», «Школа».

При опрацюванні віршованих надбань волинських письменників – а це М. Мартинюк «Грибний дощ», Й. Струцюк «Зозулинні черевички», І. Чернецький «Якого кольору вітер» – звертали увагу на такі прийоми, як заучування віршів, їх розігрування дітьми з метою швидшого запам'ятовування. У процесі їх аналізу особлива увага має звертатися на виокремлення «цінних (вартісних) слів», добір синонімів та антонімів, дотримання пауз, заучування влучних висловів. Зауважимо також, що читання віршів уголос сприятиме не лише поповненню словникового запасу дітей, а й розвиватиме пам'ять, виховуватиме у дошкільнят позитивне ставлення до навколишнього середовища. Доцільним може бути використання таких творів, де слово вживається в різних формах. Цікавим буде і прийом, який особливо подобається дітям: це інсценування творів (у нашому випадку доречно здійснити це за твором І. Чернецького «Кіт-пенсіонер»). При цьому доцільним буде виконання різних ігор та завдань для розвитку та збагачення у дітей словника.

Тим часом ефективність формульованого етапу нашого дослідження, експериментальною базою якого став ДНЗ № 9 «Чарівник» м. Луцька і в якому взяли участь (у 2016 – 2017 рр.) 30 вихованців, їх батьки (35 осіб) і три вихователі, продемонстровано за допомогою графіка (див.: рис. 1).

Як видно з рис. 1, високий рівень розвитку словника мають 39% дітей експериментальної групи, середній рівень – спостерігається у 47% досліджуваних цієї групи, низький рівень – зафіксовано у 14%; відповідно у дітей контрольної групи: 27%, 44,5% і 28,5%.

Узагальнюючи результати дослідницької роботи, зазначимо, що після проведення формульованого експерименту у дошкільників експериментальної групи – порівняно з контрольною – зафіксовано значне підвищення рівня розвитку їх словника.

Використання нами у своїй розвивальній діяльності різних форм роботи з творами волинських авторів, починаючи від передавання змісту і закінчуючи імпровізацією, сприяло істотному збагаченню словника синонімами, антонімами, метафорами, епітетами, порівняннями й різними граматичними формами у дітей, кот-

рі брали участь в експерименті. Шляхом неодноразового повторення слів у процесі різних видів діяльності слово закріплювалося й активізувалося у їх словнику. Збагачення та активізація у дітей словника здійснювалися і через формування у них конкретних уявлень і понять, розвиток вміння висловлювати свої думки в усній формі, вироблення здатності до мовленнєвого спілкування. В результаті мовлення дітей стало більш яскравим, образним і виразним.

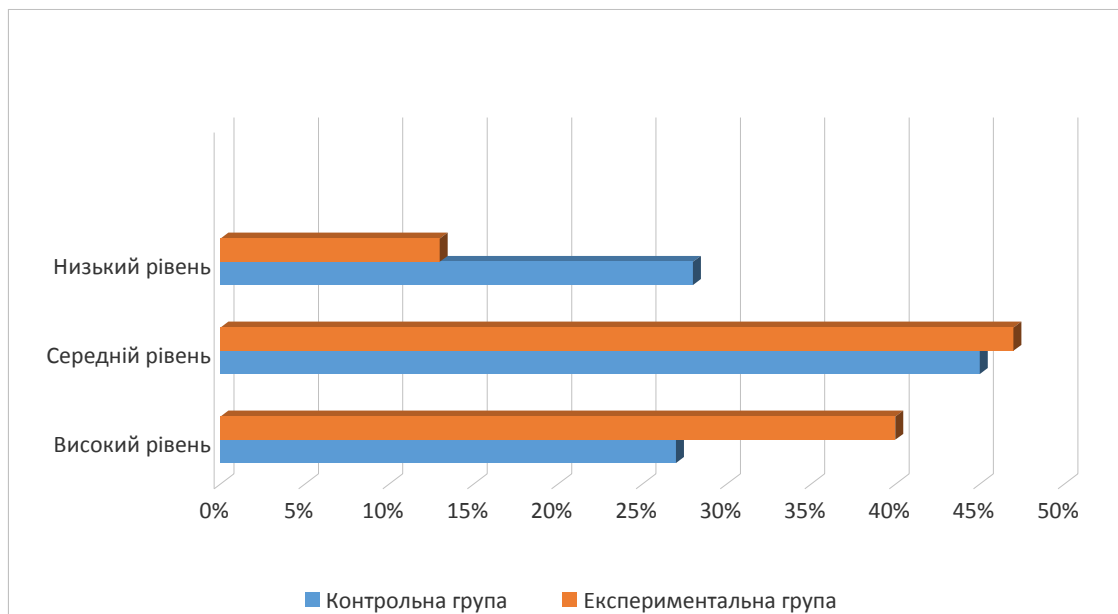

Рис. 1. Динаміка розвитку словника у дошкільників експериментальної і контрольної груп на формувальному етапі дослідження

В результаті дослідження ми дійшли таких **висновків**:

- Одним з головних завдань мовленнєвого розвитку дитини-дошкільника є словникова робота. Адже формування дитячого словника – це тривалий і складний процес кількісного накопичення слів, засвоєння соціально закріплених значень та вміння доречно використовувати їх у конкретних умовах спілкування [2]. В дошкільному віці дитина повинна оволодіти таким словником, який дав би їй можливість спілкуватися з однолітками і дорослими, успішно навчатися в школі, розуміти літературу тощо.
- Для розвитку словника дошкільників зазвичай застосовуються такі засоби: театралізована діяльність, ігри, спілкування з однолітками і дорослими, художня література. За допомогою названих засобів здійснюється активізація слів, словник дошкільників збагачується новими словами, образною, емоційно забарвленою лексикою, виробляється вміння висловлювати свої думки й здатність до взаєморозуміння.
- На підставі вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми формування і розвитку словника у старших дошкільників і нашого дослідження встановлено, що художня література справляє величезний вплив на розвиток і збагачення словника дитини. Вона збагачує емоції, виховує уяву і дає дитині прекрасні зразки української літературної мови.

- З'ясовано, що під час роботи з творами авторів Волині важливо враховувати як доцільність добору певних засобів розвитку словника, так й індивідуальні вікові особливості дітей дошкільного віку. В результаті їх використання в розвивальному навчанні діти збагатили свій словниковий запас синонімами, антонімами, метафорами, епітетами, порівняннями, а також різними граматичними формами рідної мови.

В **перспективі** дослідження, зважаючи на ефективність використання творів волинських авторів у розвитку мовлення та збагаченні словника дітей старшого дошкільного віку, подальшого вивчення потребує проблема забезпечення практики дошкілля необхідним методичним та дидактичним матеріалом.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти: нова редакція // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
2. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручн. / Богуш А.М., Гавриш Н.В.; за ред. А.М. Богуш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.
3. Бондаренко А.К. Дидактические игры в детском садике: Кн. для воспитателей / А.К. Бондаренко. – М.: Просвещение, 1991. – 160 с.
4. Волинь літературна: наші сучасники: Зб. матеріалів про письменників Волині, членів Національної спілки письменників України. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – 340 с.
5. Дитина: програма виховання та навчання дітей дошкільного віку. – К., 2010. – 290 с.
6. Русова С.Ф. Дошкольное воспитание / С.Ф. Русова. – Катеринослав, 1918. – 162 с.
7. Українське дошкілля : програма виховання дітей у дитячому садку. – Львів : Ред. видав. відділ при управ. по пресі, 1991. – 227 с.

Spysok vykorystanych džerel

1. Bazový komponent doškільnoji osvity: nova redakcija // Doškільne vychovannia. – 2012. – № 7. – S. 4–19.
2. Bohuš A.M. Doškільna linhvodydaktyka: Teorija i metodyka navčannia ditej ridnoji movy: pidručn. / Bohuš A.M., Havryš N.V.; za red. A.M. Bohuš. – K.: Vyšča škola, 2007. – 542 s.
3. Bondarenko A.K. Dydaktycheskye yhry v detskom sadyke: Kn. dlia vospytatelei / A.K. Bondarenko. – M.: Prosveščene, 1991. – 160 s.
4. Volyn' literaturna: naši sučasnyky: zbirnyk materialiv pro pyšmennykiv Volyni, členiv Nacionalnoji spilky pyšmennykiv Ukrajinu. – Lućk: VAT «Volynska oblasna drukarnia», 2010. – 340 s.
5. Dytyna: prohrama vychovannia ta navčannia ditej doškільnoho viku. – K., 2010. – 290 s.
6. Rusova S.F. Doshkolnoe vospytanye / S.F. Rusova. – Katerynoslav, 1918. – 162 s.

7. *Ukrajinske doškillia: prohrama vychovannia ditej u dytiačomu sadku.* – Lviv: Red. vydav. viddil pry uprav. po presi, 1991. – 227 s.

Albul V.G. The tools for preschoolers' vocabulary development. The article shows that a person's vocabulary is one of the most important speech characteristics and it is formed at the pre-school age. Therefore, the pre-school education pays considerable attention to formation of their speech competence, including the lexical one, as a base element and the ultimate goal of preschoolers' lexical development.

The article determines vocabulary richness as a sign of a high level of speech development and examines the characteristics of various tools for the preschoolers' vocabulary development: theatrical activities, didactic games, communication of children with adults and peers and fine literature. Fine literature is characterized as a decisive tool for the formation of senior preschoolers' lexical competence. The peculiarities of different forms of senior preschoolers' vocabulary development has been analyzed, the article reveals effective methods and techniques of lexical literacy acquisition by children through literary read. The approaches to speech development and vocabulary enrichment of senior preschoolers by using literary works of different authors from Volyn region are described.

The article shows that children's vocabularies can be enriched as a result of developmental activities, through various forms of work with Volyn authors' literary works, starting from content describing and finishing with improvisations; during such work, the children can acquire new synonyms, antonyms, metaphors, epithets, comparisons and various grammatical forms of the Ukrainian language. Words are fixed and activated in their vocabulary through the repetitions of the words during various activities. The use of children's books also contributes to enrichment and revitalization of children's vocabularies through the formation of specific ideas and concepts, development of the ability to express their thoughts orally and development of the speech communication ability. As the result, children's speech became more vivid, figurative and expressive.

Key words: lexical competence, developmental tools, literary read, literary works of Volyn authors, speaking communication, vocabulary work.

УДК: 159.938

Болотнікова І.В.

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФСПЛОК

Болотнікова І.В. Визначення загальних чинників професійного самоздійснення працівників профспілок. Робота присвячена актуальній проблемі професійного самоздійснення. У статті проводиться аналіз результатів експериментального дослідження, що було проведене у профспілкових організаціях, підпорядкованих Київській міській раді профспілок. В ході експериментального дослідження вивчалися закономірності професійного самоздійснення працівників профспілок. В результаті аналізу результатів проведеного емпіричного дослідження було визначено загальні значущі чинники професійного самоздійснення працівників профспілкових організацій

Ключові слова: професійна діяльність; професійне самоздійснення; зовнішньопрофесійне самоздійснення; внутрішньопрофесійне самоздійснення.

Болотнікова И.В. Определение общих факторов профессионального самоосуществления работников профсоюзов. Работа посвящена актуальной проблеме профессионального самоосуществления. В статье проводится анализ результатов экспериментального исследования, проведенного в профсоюзных организациях, подчиненных Киевскому городскому совету профсоюзов. В ходе экспериментального исследования изучались закономер-